

Tomaž Grušovnik
**BI MORALI
POKLIC ETIKA
ZAŠČITITI?**
Uvodni nagovor
predsednika slovenskega
filozofskega društva

123-125

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA
CANKARJEVA 5
6000 KOPER
TOMAZ.GRUSOVNIK@PEF.UPR.SI

Mineva leto dni, odkar je Slovensko filozofsko društvo dobilo novo vodstvo. V tem času se je aktivnost društva povečala, ker je prejšnji model delovanja, ki je temeljil predvsem na strokovnih srečanjih in simpozijih, zamenjala usmerjenost v organizacijo javnih dogodkov, ki so zanimivi za širšo javnost. Tako smo v sodelovanju s Trubarjevo hišo literature in Mestno knjižnico Ljubljana do novembra 2019 pripravili pet dogodkov, vključno z dvema okroglima mizama, posvečenima obletnicama rojstev dveh največjih filozofov 20. stoletja, Ludwiga Wittgensteina in Martina Heideggerja, v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico v Trstu pa en dogodek, ki je simbolično potekal v stavbi Narodnega doma. Kljub tej usmerjenosti, v kateri odmeva miselnost Lojzeta Potokarja, prvega tajnika SFD, ki je kot enega izmed pomembnih smotrov društva omenil »oživljanje in gojenje smisla za filozofijo«, pa se društvo seveda ni hotelo kar odpovedati organizaciji bolj strokovno naravnanih srečanj, zato smo v sodelovanju s Slovensko matico v juniju 2019 pripravili posvet z naslovom »Mesto etike v družbi«.

Osnovna ideja posveta je bila preučiti, ali je skrb nekaterih, da je filozofija neupravičeno potisnjena ob rob, kadar je govora o etiki, upravičena? Pogosto lahko namreč slišimo, da predmete, povezane z etiko (kakršen je tudi denimo predmet Državljska vzgoja), v osnovnih šolah učijo najrazličnejši učitelji. Na fakultetah je stanje podobno in med nosilci v osnovi etičkih predmetov lahko zasledimo vse od teologov do pravnikov, pa tudi čistih naravoslovcev. Stanje v etičkih komisijah se zadnje čase sicer izboljšuje, saj so vanje v čedalje večji meri vključeni filozofi, a še zmeraj se zdi, da bi jih v vrstah tovrstnih presojevalcev lahko bilo več. Podobno je s pisanjem etičkih kodeksov: le-te lahko namreč piše kdorkoli, ki si za to vzame čas. Udeleženci simpozija smo tako v debatah po referatih in med odmori ugotavljali, da je tovrstno stanje očitno resnično in da seveda predstavlja veliko težavo.

Pomislimo namreč, kako bi v družbi zavreščalo, če bi kar kdorkoli, ki bi imel čas, sestavil evakuacijski načrt, se lotil zahtevne operacije pacienta, razsojal o pravici, predpisoval recepte za antidepresive ... Želim reči, da je srž zgoraj opisanih težav v tem, da imajo ljudje občutek, kot da se lahko vsak enako kompetentno ukvarja z etiško problematiko, ne da bi vedeli (ali pač hoteli pripoznati), da je etika primarno filozofska disciplina, ki ima za sabo tisočletja dolg razvoj, ki je seveda postregel z določenimi teorijami in metodologijami, mimo katerih ne moremo, kadar želimo strokovno presojati moralne probleme. Tako se torej zdi, kot da je filozofiji to, kar je družbi najvrednejše – namreč etika –, iztrgano in prisvojeno s strani drugih strok in »strokovnjakov«, pri čemer se potem vzvratno s prstom kaže na filozofijo, češ da je »nekoristna« in »nepotrebna«. Ne samo, da takšno početje ni pošteno, dolgoročno je zelo slabo, saj lahko prispeva k ukinjanju filozofije, pri čemer bodo tradicionalne discipline, ki so pripadale filozofiji, prevzele druge stroke, ki pa so manj usposobljene za refleksijo na teh področjih. Podobno, kot da bi vse strojevodje mirno zamenjali z vozniki tovornjakov, ker imajo domnevno železnice »izgube«.

Ena od idej, ki sem jih zato kot predsednik SFD skušal provokativno lansirati, je bila zamisel, da bi poklic filozofa-etika zaščitili. To bi pomenilo, da nobena etiška

komisija ne bi mogla biti veljavno sestavljena brez vsaj enega filozofa v svojih vrstah (ali pa celo deleža filozofov), podobno bi pa veljalo tudi za etiške kodekse, ki bi jih morali pregledati etiki, če naj bi le-ti imeli dovoljenje za uporabo in posledično veljavo. Nič drugače ne bi bilo s predmeti in tečaji (zadnje čase so še posebej v modi t. i. »tečaji znanstveno-raziskovalne integritete«): tudi ti se ne bi smeli izvajati in tečajnikom obljubljeni certifikatov, če jih ne bi vsaj v določenem deležu so-izvajali filozofi-etiki. Tukaj seveda ne bi šlo za to, da bi filozofi iz moralnega presojanja izrili vse ostale. Nasprotno: ostali strokovnjaki bi nujno ostali del moralnega presojanja, le filozofi bi vanj morali biti vključeni, če naj bi bilo kredibilno, podobno kot naročniki niso izključeni iz načrtovanja svojih hiš, le načrti niso veljavni, če jih ne izriše arhitekt.

Seveda se ob taki zahtevi poleg povsem praktično-lobistično-političnega vprašanja, kako jo uresničiti, zastavi še neko drugo: ali imamo v Sloveniji v tem trenutku sploh na voljo kak študijski program filozofije, ki bi študente usposobil za tovrstne naloge etika? Žal se zdi, da je odgovor na to vprašanje negativen. Vsaj sam moram reči, da je v tem pogledu – žal – moja izobrazba na dodiplomskem študiju v tem smislu bila toliko pomanjkljiva, da si po zaključenem študiju nikakor ne bi upal sestiti v kakšno etiško komisijo ali pomagati sestaviti etiški kodeks. Je to potem nekaj, kar bi morali popraviti? Smo filozofi zmožni nase prevzeti takšno odgovornost in konec koncev premoči tudi takšno slovo, da bi vsem paradigmatskim razlikam navkljub sestavili študijski program, ki bi usposabljal za kaj takega?

Gre za vprašanja, ki so se mi odpirala ob robu posveta in moram reči, da nanje (še) ni zadovoljivega odgovora. Vsekakor pa se zdi, da se nekaj podobnega kot z etiko, ki si jo lastijo vsi, ki se počutijo poklicane, da razsojajo o moralnih problemih, dogaja s t. i. »kritičnim mišljenjem«. Tudi predmete iz tega področja učijo najrazličnejši profili, kot da bi res držala tista Descartesova zbadljivka, po kateri glede ene stvari vsi menijo, da jo posedujejo v dovoljšni, celo največji meri: namreč pamet. A tudi tukaj se zdi, da ni prav, če kritično mišljenje, ki je v bistvenem del logike in s tem filozofske metodologije, kar tako prepustimo drugim strokam oziroma iz njega izločimo filozofe. Zaradi tega imamo namen junija 2020 organizirati strokovni posvet na temo »Mesto kritičnega mišljenja v družbi«, ki bo nagovarjal ta problem analogno, kot je prejšnji etiškega, in morda vrgel novo luč na oba.

izr. prof. dr. Tomaž Grušovnik, predsednik SFD